

«Ας ανθίσουν εκατό λουλούδια»

της ποίησης Β' μέρος

Ο Ομάρ Καγιάμ διδάσκει... (Μουσείο Μπενζάντ, Τεχεράνη)

Ρουμί και περιστρεφόμενοι δερβίσηδες

«Ο σουφισμός είναι ένα πελώριο και σύνθετο φαινόμενο, με πολύ διαφορετικές απόψεις σε διαφορετικές εποχές και σε διαφορετικά μέρη, από τον ενδέκατο αιώνα στη Μικρά Ασία μέχρι τη Βόρεια Αφρική, το σύγχρονο Πακιστάν και ακόμα παραπέρα. Οι ρίζες του είναι ασαφείς, αλλά το Ισλάμ είχε ένα μυστικιστικό στοιχείο από την αρχή...» γράφει ο Michael Axworthy. Ο πρώτος μεγάλος θεωρητικός του σουφισμού είναι ο Αλ-Γκαζαλί (1058-1111), που γεννήθηκε στο Χορασάν. Το πιθανότερο είναι ότι αυτά τα θρησκευτικο-αποκρυφιστικά ρεύματα που αναπτύχθηκαν στον ευρύτερο χώρο της Περσίας και επεκτάθηκαν στη Μικρά Ασία ιδίως από την εποχή των Σελτζούκων για να γνωρίσουν μεγάλη άνθηση στην εποχή των Οθωμανών, εμπειρίχαν ένα πολύ ισχυρό στοιχείο αμφισβήτησης και διαφοροποίησης από τον οργανωμένο και εν πολλοίς τυποποιημένο τρόπο διδασκαλίας και επιβολής του ισλαμισμού μέσα από την ισχυροποίηση του ιερατικού κατεστημένου. Μερικά απ' αυτά τα ρεύματα βρίσκονται στις παραφές της σουνιτικής ορθοδοξίας, ενώ τα μαχητικότερα συνδέονται με το αντιπαλο σιιτικό κίνημα του Ισλάμ. Κατά καιρούς, είτε σε διασύνδεση με την κεντρική εξουσία είτε σε σύγκρουση μ' αυτήν, περσική ή οθωμανική, ο σουφισμός εξαπλώνεται από τα πιο λαϊκά στρώματα ως τα ανώτερα και ασκεί πολύ μεγάλη επιρροή όχι μόνο στο θρησκευτικό συνείδημα των ανθρώπων, αλλά και στα γράμματα και τις τέχνες. Αυτό συχνά εκλαμβάνεται ως απειλή για την καθεστηκυία τάξη με αποτέλεσμα να

τελειώνει πρόωρα ο βίος των ηγετών του. Τύχη που, σε κάποιες περιπτώσεις, επιφυλάσσεται και για χιλιάδες οπαδούς αυτών των κινημάτων ιδίως όταν μορφοποιούνται εξεγέρσεις και τάσεις έμπρακτης αμφισβήτησης της κυρίαρχης πολιτικοθρησκευτικής τάξης. Οι πιο δογματικοί μουσουλμάνοι, ιδίως ο Ουαχαμίτες (βλ. Σαουδική Αραβία) θεωρούνται ως οι φανατικότεροι πολέμιοι του σουφισμού. Οι ποιητές συχνά αναπτύσσουν την προσωπικότητα και το ταλέντο τους σε ένα καθεστώς εχθρικό, που το καθορίζουν οι ντόπιοι ηγεμόνες ή οι ξένοι εισβολείς, αλλά και σε ένα οικείο περιβάλλον πνευματικότητας που εκφράζεται μέσα από σοφούς διανοητές που μεταφέρουν και γονιμοποιούν τον ανθό από τον τεράστιο κήπο των πλούσιων παραδόσεων των λαών της Ανατολής. Σαν τον Σαμς-ε Ταμπρίζι που εισάγει τον Ρουμί, που έχει καταφύγει οικογενειακά στην οθωμανική επικράτεια για λόγους ασφαλείας, βαθύτερα στον μυστικιστικό κόσμο του σουφισμού. Ο Ρουμί θα αφήσει ένα γραπτό έργο περίπου 65 χιλιάδων στίχων μέσα από το οποίο αναζητείται με όχημα την αγάπη η ένωση της ψυχής, του ανθρώπινου πνεύματος με τον Θεό. Η εξάλειψη του εγώ, η έλλειψη εγωισμού και ιδιοτέλειας είναι αναγκαία για την αληθινή πνευματικότητα. Οι μελετητές βρίσκουν μεγάλη αντιστοιχία με την πλατωνική ιδέα όπως αυτή διατυπώνεται στο *Συμπόσιο*. Στις μέρες μας, ο Ρουμί είναι ένας από τους δημοφιλέστερους ποιητές παγκοσμίως, από τα χωριά στις ερήμους της Μεσοποταμίας μέχρι τις μεγαλουπόλεις της Αμερικής. Γράφει ο Χαλίλ Ιναλτζίκ στο σημαντικό έργο του «*Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, η κλασική εποχή 1300-1600*» (εκδόσεις «Αλεξάνδρεια»): «Ο προστάτης άγιος των Μεβλεβήδων δερβίσηδων ήταν ο Μεβλανά Τζελαλεντίν Ρουμί, από τα κορυφαία πρόσωπα της παγκόσμιας μυστικιστικής φιλολογίας. Στην αρχή διακρίθηκε ως λόγιος και ιεροκήρυκας με πλήρη κατάρτιση στις θρησκευτικές επιστήμες, αλλά σε κάποιο στάδιο της ζωής του προτίμησε το ρόλο του αγίου και αφιέρωσε όλη του τη ζωή στον θείο έρωτα. Στους λυρικούς του στίχους περιγράφει πως, βυθισμένος σε ψυχική έκσταση, ένιωσε ότι κάθε φυλετική, θρησκευτική και δογματική διαφορά εξαφανιζόταν και πως ο ίδιος είχε εξαρθεί πάνω από τα κηρύγματα του σεριάτ (σημ.: του ισλαμικού νόμου). Στις συνάξεις που έκανε βύθιζε το ακροατήριό του σε πραγματική θρησκευτική παραζάλη. Με τη διδασκαλία του συνδύασε τις παραδόσεις των χορευτών μπαμπαχίδων δερβίσηδων με τον ακραίο μυστικισμό των Μελαμήδων, που υπερέβαινε κάθε θρησκευτικό νόμο. Προτού ακόμη πεθάνει, οι κοσμοπολιτικοί κύκλοι του Ικονίου, ποτισμένοι με το καλλιεργημένο περσικό πνεύμα και τον μυστικιστικό στοχασμό του Ιμπν αλ-Αραμπί, έφτασαν να τον θεωρούν άγιο.

Ο Μεβλανά χρωστούσε πολλά στους Πέρσες αποκρυφιστές ποιητές Ατάρ και Σαναΐ, καθώς και στη σκέψη του Ιμπν αλ-Αραμπί, πρόβαλλε όμως ως αποτελεσματικότερο μέσο για την κατάκτηση της πνευματικής έκστασης, του υψηλότερου βαθμού μυστικιστικής εμπειρίας, τη μουσική και το χορό, τον σεμά.» Η σπουδαία περσική κουλτούρα μεταφέρεται μέσα απ' αυτά τα ρεύματα και επηρεάζει βαθιά τους άλλους πολιτισμούς ακόμα και των χωρών με την ηγεσία των οποίων οι ιρανικές δυναστείες βρίσκονταν σε εμπόλεμη αντιπαράθεση. Στους αιώνες που ακολούθησαν η ιρανική ποίηση δημιούργησε ποιοτικά και ποσοτικά ένα στέρεο και ανεξίτηλο κορμό τον οποίο οι μεταγενέστεροι ποιητές, όπως ο Τζαμί και ο Μπιντέλ, συνέχισαν να προεκτείνουν, μέχρι σήμερα. Αυτούς τους ποιητές που οι γνώστες τίμησαν με διάφορους τρόπους στην Ευρώπη και την Αμερική, όπως ο Γκέτε που απέδωσε στα γερμανικά στίχους του Χαφέζ, το αποικιοκρατικό κατεστημένο αρνήθηκε να τους αποδώσει τη θέση που τους αξίζει επειδή προέρχονται από τον εναλλακτικό ή αντιθετικό στην κυρίαρχη χριστιανική κουλτούρα της Δύσης πολιτισμό.

Όλοι οι ρεμπέτες του ντουινιά

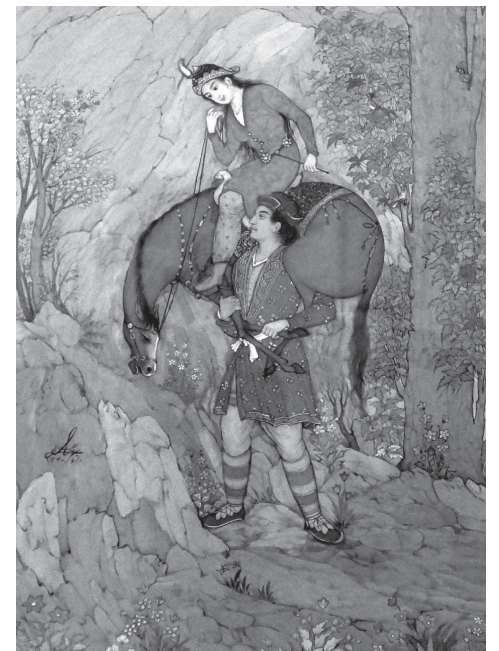
Στην Ελλάδα, μερικοί καλοί μας φίλοι, αυθεντικά άτομα, όπως ο Μανώλης Ρασούλης, ο Θωμάς Κοροβίνης, ο Θανάσης Παπακωνσταντίνου και ο Βίκος Ναχμίας, εκφράσανε μέσα από το καλλιτεχνικό τους έργο κάτι από το άρωμα των μεγάλων ποιητών της Ανατολής. Ο Μανώλης Ρασούλης, επηρεασμένος από τα φιλοσοφικά ρεύματα της Ανατολής, από τη Μικρά Ασία μέχρι την Ινδία, έκανε τους δικούς του πρωτότυπους συσχετισμούς με το τραγούδι «*Ο Μάρκος κι ο Ομάρ Καγιάμ*» που ηχογράφησε με τη μουσική του Χρήστου Νικολόπουλου και τη φωνή της Ελένης Βιτάλη το 1982: *Φαντάσου να βρισκότανε σε κάποιο μπαρ του Άδη όλη η δική μας ρεμπετιά, απ' του Ψυρρή, την Κοκκινιά με τα Περσάκια τα καλά από την Τεχεράνη.*

*Να βάζει ο Μάρκος τα σεκλέτια κι ο Ομάρ Καγιάμ τα ντέρτια. Βρε θα χάλαιγε ο κόσμος και ο πάνω και ο κάτω θα γινόταν άνω κάτω και θνητοί και αθανάτοι σαν το χέρι μες το γάντι... Δέκα χρόνια αργότερα, ο Θανάσης Παπακωνσταντίνου παρουσίασε τρία τραγούδια με στίχους του Ομάρ Καγιάμ, όπως αυτούς από τα «*Τρία ρουμπαγιάτ*»: *Όταν θελήσει η μοίρα μου τον κόσμο αυτό ν' αφήσω και κάθε ελπίδα για ζωή απ' την καρδιά μου σβήσω μια κούπα από τη στάχτη μου να φτιάξετε συντρόφοι σαν θα γεμίζει με κρασί μπορεί να ξαναζήσω.* Ο Θωμάς Κοροβίνης πήρε αποσπάσματα από τη νεότερη εκδοχή του ποιήματος «*Δεϊλά και**

Μετζνούν», το μετέφρασε, το μελοποίησε και το τραγούδησε σε δίσκο που κυκλοφόρησε από τη «*Δύρα*». Αλλά η διαχρονικά δημοφιλέστερη μορφή του ποιήματος γράφτηκε 300 χρόνια πριν από τον Φουζουλί, το 1188, από τον Νιζαμί Γκαντζαβί, συγγραφέα και του επίσης δημοφιλούς ποιήματος «*Χοσρόης και Σιρίν*», αλλά και του έπους 10.000 διστίχων «*Το βιβλίο του Αλεξάνδρου*», στο οποίο παρουσιάζει σε τρία στάδια τη ζωή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ως κατακτητή του κόσμου, αναζητητή της γνώσης και προφήτη, αναφέρεται στις νίκες του, στο γάμο του με την κόρη του Δαρείου και, τέλος, στην ανεπιτυχή έρευνά του για το αθάνατο νερό. *Ω, αγάπη μου, με τα στήθη σου σαν γιασεμί! Αγαπώντας σε, η ζωή μου ξεθωριάζει, τα χείλη μου μαραίνονται, τα μάτια μου γεμίζουν δάκρυα. Δεν μπορείς να φανταστείς πόσο είμαι «*τρελός*». Για σένα, έχω χάσει τον εαυτό μου. Αλλά αυτό το μονοπάτι μπορούν να το ακολουθήσουν μόνο αυτοί που ξεχνούν τον εαυτό τους. Στην αγάπη, οι πιστοί πληρώνουν με το αίμα της καρδιάς τους· αλλιώς η αγάπη τους δεν αξίζει ούτε ένα σπόρο σταριού. Γι' αυτό, εσύ με οδηγείς, αποκαλύπτοντας την αληθινή πίστη της αγάπης, ακόμα κι αν η πίστη σου μένει κρυμμένη για πάντα.*

Και ο Βίκος Ναχμίας, από τους πιο αιθερικούς ανθρώπους του καιρού μας, απέδωσε στα ελληνικά μερικά όχι εύκολα σε νοήματα ποιήματα του Ρουμί που εκδώσαμε υπό την μορφή ανθολογίας («*ντέφι*» 2002) και προχώρησε παραπέρα με ένα πολύ τολμηρό εγχείρημα: αναπαρέστη με τη μορφή ιδιότυπης θεατρικής παράστασης -χρησιμοποιώντας το λόγο του ποιητή και τις ανάλογες μουσικές- τον χορό των περιστρεφόμενων δερβίσηδων αναδεικνύοντας την βαθύτερη ευαισθησία μιας απόμακρης σε μας κουλτούρας πνευματισμού μέσα στο σκληρό αστικό μας περιβάλλον. (συνεχίζεται)

Στέλιος Ελληνιάδης

Από το ποίημα «Χοσρόης και Σιρίν» (Μουσείο Μπενζάντ, Τεχεράνη)